

XII. Zaključak

Gospodarska sloga proizašla je iz specifičnih potreba hrvatskog sela, koje je tražilo izlaz iz velike gospodarske krize u prvoj polovici 1930-ih godina. Njeno pojavljivanje na društvenoj i gospodarskoj pozornici stare Jugoslavije predstavljalo je svojevrsni unikum. Iako seljačka i zadružna ustanova, Gospodarska sloga je izrasla iz okvira jedne određene političke stranke i specifične seljačke ideologije, prilagođene i stvarane podjednako na socijalnim i političkim temeljima. Naime, cilj Gospodarske sloge nije bio samo u rješavanju nagomilanih socijalnih i gospodarskih problema brojnog hrvatskog seljaštva, već je on u sebi anticipirao i potrebu stvaranja svih nužnih preduvjeta za normalan i efikasan život i rad u slobodnoj i samostalnoj Hrvatskoj. Prema tome, Gospodarska sloga je čitavo vrijeme svog postojanja nosila i breme političke odgovornosti jer je bila uključena u složen sustav stvaranja temelja za budućnost Hrvatske, bez obzira kako je zamišljali pojedini članovi vodstva HSS-a. Iza Gospodarske sloge stajala je stranka, a iza osnivanja ove ekonomske organizacije bogato zagrebačko poduzetništvo. Njihova je uloga u podizanju i ustrojavanju Gospodarske sloge bila izuzetna. Bez njihovog angažmana teško je bilo uopće i zamisliti nastanak te organizacije. Njihov kapital, vještina i sposobnost organiziranja, kao i odanost vodstvu HSS-a i stranci u cjelini, izveli su Gospodarsku slogu na mala vrata u život. Bez obzira na njihovo postupno povlačenje iz vodstva organizacije, uloga vodećih hrvatskih trgovaca i ekonomista bit će prisutna kroz čitav period rada Gospodarske sloge do 1941. No, ona nije zbog toga bila manje seljačka. Ustrojstvo Gospodarske sloge pratilo je koncept ustroja HSS-a. U uvjetima zabrane legalnog rada stranke, Gospodarska sloga je predstavljala svojevrsni surogat stranke. Od mjesnih, preko općinskih do kotarskih povjerenika te sve do Središnjice u Zagrebu, ona je bila kičma gospodarske grane stranke. Preko povjereništava GS stranka je imala stalni kontakt s terenom, a kroz rad na organiziranju i usmjeravanju njihova rada, imala je priliku u praksi provoditi ono što je teorijski već davno proklamirala.

Preko pokreta, koji su imali za cilj podignuti posrnulo hrvatsko selo te čitavog niza posredovanja u nabavi hrane i transfera djece, Gospodarska sloga jačala je ugled stranke, kao i širila svoj utjecaj i na ona područja gdje prije toga uopće nije niti bila prisutna (Slovenija, Srbija). Rast i jačanje Gospodarske

sloge, pretpostavljao je rast i snaženje HSS-a. Dakako da je vrijedila i obrnuta računica i ona je zavisila ponajprije o uspješnosti poduzetih pokreta. U prvoj fazi djelovanja, od 1935. do 1937, udareni su temelji Gospodarske sloge. Njena uloga kao gospodarskog animatora i »vatrogasca« gorućih problema hrvatskog seljaštva (niske cijene, nemogućnost prodaje, niske nadnice, glad i sl.) definirana je u tih par godina. Kao takva bila je prepoznata i u javnosti pa su čak i neke suprotstavljene političke grupacije morale priznati kako je Gospodarska sloga postala relevantan i neizbježan faktor u svim budućim poslovima oko rješavanja seljačkog pitanja u zemlji. Iz tog je razloga i KPH vidjela preko Gospodarske sloge mogućnost konspirativnog širenja i stjecanja određenih bodova među seljaštvom, koje je u ogromnoj mjeri bilo naklonjeno najvećoj i najjačoj međuratnoj političkoj stranci – HSS-u.

Podizanje Doma u 1938. godini, kao i stvaranje Saveza zadruga GS bili su kapitalni projekti Gospodarske sloge, kojima je ova dosegla vrhunac svog djelovanja. Stvorivši organizacijsko-instruktivno i poslovno rukovodstvo, Gospodarska sloga nastoji vrlo uspješno centralizirati čitavo zadrugarstvo na hrvatskom području i nametnuti se kao neizostavni čimbenik na poljoprivrednom tržištu Kraljevine Jugoslavije.

Pred kraj svog djelovanja Gospodarska sloga još je više razvila neke stare oblike svojih širokih djelatnosti, stvarajući i oblikujući neke nove. Tako je u njenom okrilju postojala i Zajednica upravnih općina, zatim Zajednica imovnih općina, Zajednica seljačkih lovačkih društava, Organizacija veterinarske i zdravstvene službe, i napokon, Zavod za proučavanje seljačkog i narodnog gospodarstva. Ovim je poduhvatima Gospodarska sloga »zagrabila« znatnim dijelom u totalitet gospodarskog upravljanja u Hrvatskoj, tendirajući da s vremenom postane »ministarstvo hrvatskog gospodarstva« u budućoj »slobodnoj Hrvatskoj«.

Stvaranjem Banovine Hrvatske dolazi do zanimljive situacije. Organiziranjem aparata vlasti i specijaliziranih »ministarstava«, tj. odjela, većina kompetencija iz domene seljačkog gospodarstva o kojima je do tada Gospodarska sloga vodila brigu, prelazi u ruke novoosnovane Banske vlasti. Iskustva Gospodarske sloge, kao i njen cjelokupni kadrovski i institucionalni potencijal, iskorišteni su za izgradnju autonomne hrvatske Banovine. S druge strane, njen uspješan rad iz »prvih godina« na prehrani pasivnih krajeva sada je dodatno eksploatiran jer je životna nužda i potreba tih krajeva uoči rata bila ogromna, a mreža povjereništava Gospodarske sloge idealna za takav posao. No, ovaj put nije to činila samostalno, već uz »pokroviteljstvo« centralne i povlaštene banovinske institucije – POGOD-a.

Propašću Kraljevine Jugoslavije završava i rad Gospodarske sloge. Iako je on još neko vrijeme bio ograničen i sveden tek na pojedine djelatnosti, ne može se više nakon 1941. govoriti o radu te organizacije. Na žalost, Gospodarsku slogu, kao uostalom i Hrvatsku seljačku stranku koja je iza nje stajala, slomio je rat 1941-1945. Ratno doba nije bilo primjereno aktivnostima HSS-a, u biti mirotvorne stranke. A nakon rata, u potpuno novim, radikalno izmijenjenim političkim i društveno-ekonomskim okolnostima, za neke nove pokušaje očito je bilo prekasno. Likvidacija Gospodarske sloge neposredno nakon okončanja rata najbolje potvrđuje ove navode.

Izvor:

Ivica Šute: *Slogom slobodi!* : *Gospodarska sloga 1935-1941.*, Srednja Europa 7/2010., ISBN 978-953-6979-47-9